

ZÁVER

J. Andričík zostal priekopníkom vydání slovenských prekladov Vasyľa Stefanyka (1976) a knižného vydania novely *Tiene zabudnutých predkov* Mychajla Kociubynského (1981). Vrcholný predstaviteľ ukrajinského literárneho impresionizmu a najvýznamnejší ukrajinský novelista začiatku 20. storočia, tvorca psychologických literárnych čít, sa vďaka J. Andričíkovi predstavili aj slovenským čitateľom. Prekladateľská práca J. Andričíka tak zohrala významnú rolu v popularizácii diel ukrajinskej literatúry za hranicami Ukrajiny.

Štýl prekladateľa J. Andričíka konvenuje so zásadami slovenskej translatologickej školy. Hlavne zásady J. Ferienčíka mediátor aplikuje v rovine ukrajinsko-slovenského umeleckého prekladu. Andričíkova koncepcia je však do veľkej miery definovaná osobným uchopením stratégie, ktorá, podľa jeho vlastných slov, vzniká inštinktívne. Inštrukcie mu dáva vlastné vnútro, ktoré je ovplyvnené jemu vlastnou empirickou výbavou a vedomím jazykovej disponibility. Prekladateľský idiolekt je vytváraný podvedome, rodí sa pri individuálnej interpretácii a kreatívnej analýze textu. Pri konfrontácii textov prekladaných prozaikov, Vasyľa Stefanyka a Mychajla Kociubynského, sme sa mali možnosť presvedčiť, že J. Andričík svoj idiolekt prispôboval do veľkej miery autorskému idiolektu. Pri úspešnom preklade zohráva významnú úlohu aj talent prekladateľa. Ten ukáže, do akej hĺbky môže prekladateľ ísť pri skúmaní sveta postáv, ich špecifického jazyka, svojrázneho koloritu. Transformácia ideového rozmeru a umeleckej obraznosti diel sa tak stáva cieľom, o ktorý sa mediátor usiluje. Pri preklade uvedených próz Andričík zúročil svoj talent a lingvistické schopnosti.

V celku analyzujúcom lingvistické špecifiká Stefanykových poviedok a ich prekladov sme sa presvedčili o Andričíkovom nezvyčajnom nárečovom cítení, čoho dôkazom je chápanie pokutského dialektu. Sila a autenticita Stefanykovej výpovede stoja práve na tomto nárečí. Ak vezmeme do úvahy ešte haličské reálie, lingvokulturémy provincie niekdajšieho Rakúsko-Uhorska, stáva sa otázka adekvátneho pretlmočenia predlohy nanajvýš aktuálnou.

J. Andričík preložil Stefanyka do spisovnej podoby slovenčiny. „Jazyková aróma“ originálu by sa však pri plošnom uplatnení spisovnej variety slovenského jazyka z prekladu vytratila. Prekladateľ preto siahol aj po okrajovom lexikálnom zázemí spisovného jazyka a vybrané dialektové reálie transformoval pomocou slovenských dialektizmov (*trúnok, krumple, kuľaša, šafle, žajdlík*) či zastaraných hovorových slov (*árešt, felčiar, kriminál,*

apatekár). Emocionálny náboj Stefanykových poviedok kompenzoval na vybraných miestach expresívnymi (*fľandra, suka*) alebo hovorovými výrazmi (*kremenál, mundúr*) či neologizmami (*bulka, chlibec*), hoci v origináli autor uvádza lexému neutrálnu a spisovnú.

Preložený výraz občas nedokáže sprostredkovať konotačné zázemie, ktoré ponúka originál. Oslabuje sa tak melodický rytmus, ktorý plynie zo svojráznej štruktúry viet a z opakovaní dialektových reálií v originálnom diele, dochádza k rytmickému posunu.

V časti zaoberajúcej sa pragmatickou lingvistickou analýzou Stefanykových poviedok si všimame identifikáciu lingvokulturém prekladateľom, ich transláciu, transfer a posuny, ku ktorým nevyhnutne dochádza v dôsledku lingvokultúrnych diferencií medzi východiskovým a cieľovým textom. Prekladateľ sa usiluje o vyvažovanie archaizujúcich (historizmy) a modernizujúcich (expresívna, hovorová lexika) postupov prekladu. Vo všeobecnosti jeho štylistika v mnohom pripomína štylizáciu slovenských realistov začiatku 20. storočia – J. G. Tajovského a M. Kukučína.

„Slovenský Stefanyk“ je v porovnaní s „českým Stefanykom“ naturalistickejší, viac sa pridržiava autorského idiolektu. Prekladateľ uprednostňuje historizáciu, pričom sa snaží brať do úvahy znalostnú kongruenciu recipientov prekladu. V porovnaní so Slávikovými je precíznejší v detailistickom sprostredkovaní významu. Nezasahuje do makroštylistiky textu ako napr. Slávikoví pri preklade pomenovaní *židov/Židov*, keď túto lexému na všetkých miestach modifikujú. Pôvodom Ukrajinci, prekladatelia Berezovskí, zasa český preklad modernizujú a aktualizujú, čím sa do veľkej miery snažia prispôsobiť čitateľom. V komparácii so Slávikovcami sú presnejší v identifikácii lingvokulturém a v ich korektnej prekladovej transformácii.

Preklad zrealizovaný J. Andričíkom zostáva dodnes prepracovaný a blízky originálu. Aj pri preklade antroponým mediátor uprednostňuje transliteráciu, čím evokuje ukrajinské prostredie deja. Je detailný v prenose základného lexikálneho korpusu sujetu, ale nie vždy zachováva identickú poetiku či psychologickú hĺbku charakterov. Prenos pokutského dialektu spôsobil ťažkosti pri preklade na úrovni jednotlivých lexém, prekladateľ však dosahuje emocionálnu a estetickú kvalitu originálu. Dialógy a tragický tón poviedok povstávajú pred slovenskými čitateľmi ešte aj dnes v silne autentickej podobe. Výberom lexikálnych jednotiek, sémantikou, štruktúrou jednotlivých viet a správnou rytmikou dosiahol prekladateľ métu adekvátneho prekladu. Menšie odchýlky od originálu sa týkajú ako sémantickej, tak aj štylistickej sféry. Na umeleckú kvalitu prekladu ako celku však nevlývajú. Predstavujú zmeny na mikroštylistickej úrovni. Za zásah do makroštylistiky

textu sa dajú považovať len vynechané časti v prípade dvoch poviedok, na ktoré sme upozornili pri analýze.

Rovnako v prípade nasledujúcej časti, v ktorej sme sa zaoberali lingvokultúrnou špecifickosťou novely *Tiene zabudnutých predkov*, sa J. Andričík prejavil ako citlivý prekladateľ disponujúci „šiestym zmyslom“. Ak berieme do úvahy technické možnosti (či nemožnosti) 70. a 80. rokov 20. storočia, t. j. absenciu elektronických médií, internetu, množstva výkladových slovníkov či možnosti cestovať do destinácií, v ktorých sa dej próz odohrával, je až neuveriteľné, ako sa prekladateľ dokázal popasovať s jednotlivými reáliami či špecifickými nárečovými prvkami spätými s kultúrou etnika Huculov. Prekladateľ sa, slovami J. Rybáka, musel ponoriť do ducha študovaného jazyka, sám týmto duchom skrz-naskrz preniknúť, aby mohol s jazykom pracovať nie ako s utilitárnym, pragmatickým „nástrojom komunikácie“, ale ako s jedinečným stelesnením unikátneho ľudského vedomia, ktorému je v celkovom kruhu ľudských vedomí zverené mimoriadne poslanie (porov. 1989, s. 3).

V kapitole o mentalite Huculov sme operovali humboldtovskou teóriou o prepojenosti ľudského vedomia a vnímania sveta s jeho jazykom. Potvrdilo sa, že niektoré významy a hlavne ich konotácie jednoducho nie je možné odovzdať prostredníctvom prekladu inému národu; ich plný význam neopustí hranice originálu. Pri skúmaní adekvátnosti prekladu do slovenčiny sa potvrdilo, že Andričík našiel v slovenskom preklade vhodnejšie pendanty k ilustrovaným precedentným javom ako napríklad česká prekladateľka A. Morávková. Niektoré konotácie (napr. *neskoré svetlá*, český preklad: *pozdní světla*) však čitatelia prekladov neodhalia.

Pri sémantickej analýze prekladu novely sme objasnili najreprezentatívnejšie lingvokulturémy z oblasti mytológie, ktoré významným spôsobom zasiahli do deja a sú demonštráciou obrazného myslenia Huculov, animizmu a ich viery v démonov. Pri transfere tejto špecifickej kategórie lexém do cieľových jazykov sa prekladatelia trochu „stratili“. Neprimeranou variáciou prekladových možností v prípade jediného originálneho výrazu zapríčinili minimálne zmätok v myšliach recipientov. Variantnosť prekladu je jeho nesporným znakom, avšak musí mať mieru (ukrajinská lexéma *щезник* má v slovenskom i českom preklade štyri prekladové varianty; nárečový výraz *нявка* reprezentujú v slovenčine dva a v češtine štyri varianty). Český preklad sa aj v prípade prekladu lingvokulturém z iných kategórií (napr. jedlá a nápoje, odevy) dopúšťa mnohých nepresností. Následkom uvedených posunov sa próza *Tiene zabudnutých predkov* miestami nepociťuje ako impresionistická novela, ale skôr ako rozprávka o démonoch. Preklad

niektorých tradícií a sviatkov Huculov spôsobil mediátorom problémy, keď volili v preklade zjednodušujúce spojenia (sviatok *sv. Eliáša*; *Nový rok* v češtine na mieste národného sviatku *Маланка*). Uvedené tradície sa v našom prostredí nepestujú, takže u čitateľov určite nevyvolali a nemohli vyvolať takú mieru pochopenia ako u recipientov originálu.

J. Andričik sa pri preklade Kociubynského snaží vytážiť čo najviac z autorského idiolektu, zároveň sa však ako citlivý filológ a znalec ukrajinsko-huculskej kultúry snaží preklad prispôbiť znalostiam recipientov obdobia, v ktorom preklad vzniká. Tenzia medzi originálom a prekladom tak spôsobuje miernu historizáciu, využíva nárečové prvky, zároveň sa však príliš neodkláňa od autorského zámeru, čo môže byť dôvodom uvedenej nezrozumiteľnosti pri preklade tradícií.

Niekomu sa preklady J. Andričika môžu zdať mierne archaizujúce, ako by mu chýbala väčšia odvaha text aktualizovať. Namiesto modernizácie Andričik radšej vytvára neologizmy (*chlibec*, *bulka*). Preklady klasikov však vo všeobecnosti podliehajú modernizácii v minimálnej miere.

V procese prekladu sa negatívne prejavuje nielen ukrajinsko-slovenská homonymia, ale aj zautomatizovanosť spojenia ukrajinského slova s istým slovenským ekvivalentom, ktorá blokuje iné možné varianty. Na jednotlivé príklady sme poukázali v kapitole venovanej posunom v preklade. V takýchto prípadoch len pozornosť a vnímavosť prekladateľa a jeho schopnosť názorne si predstaviť zobrazovaný svet zabránili, aby nedošlo k nekorektnému prekladu. Ako uvádza J. Opalková, pri identifikácii konkrétnych sémantických štruktúr posuny skresľujú celkovú reflexívnu zrozumiteľnosť nielen daných segmentov, ale tiež dôležité konotácie východiskového textu (porov. 2006, s. 15).

Niektoré významy lingvokulturém mohli byť objasnené pomocou extratextových explikácií, tie však slovenská prekladateľská škola v sedemdesiatych rokoch neodporúčala. Transliterované výrazy typu *flojara*, *trembita*, *čuhajstyr*, *Slavajsusu*, *ataman* či preklad názvu etnika ako *Bojkovia* tak pre recipientov zostali nie úplne zrozumiteľné, viac o nich nevy povedal ani kontext.

Prekladateľov talent, intelekt, empatia a vynikajúce ovládanie ukrajinského, ale aj slovenského jazyka sa stali tou najlepšou koncepciou prekladu J. Andričika. Syntézou uvedených predpokladov dokázal slovenský prekladateľ sprostredkovať prózy nielen z ukrajinského jazyka, ale v prípade prekladu *Stefanyka* prekonal jazykovú bariéru pokutského nárečia a lingvokulturém spätých s týmto prostredím. Stretnutie s originálom dokonca nevyvolalo podľa A. Červeňáka „ani polovicu toho zážitku, aký mu poskytol

preklad“ J. Andričíka (1977, s. 86). Rovnako jemne a s baladickým tónom dokázal Andričík v preklade kreatívne spracovať aj novelu Kociubynského; nezrovnalosti, na ktoré sme poukázali, sa nachádzajú prevažne na úrovni mikroštylistiky textu. Celkový impresionistický náboj originálu sa mu však podarilo preniesť do slovenského jazyka vcelku adekvátnym spôsobom. Posolstvo človeka o človeku a pre človeka (A. Červeňák o preklade umeleckej literatúry, 2003, s. 5) tak Andričík naplnil v maximálne uspokojivej miere.